Ա. Տարի — Թիւ 93

Ուրբաթ, 10 Դեկտեմբեր 1915

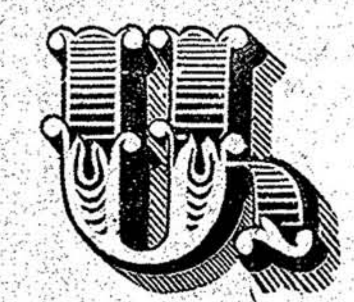
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԷՄ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . . Ղ. Ռ.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՖՐ.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ

Journal AREV
B. P. № 600
Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՏԽՈՒՐ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Ըսած են թէ ազգերն ալ, անհատներու պէս, իրենց ենթարկուած աղէտները կրելու եղանակին մէջ կուտան ճիշդ չափանիշը իրենց մեծութեան։

Ինչ որ ալ ըլլայ վերջնական արդիւնքն այսօրուան վիթխարի համաբաղխումին՝ որ ազդ ազգի վրայ կը ձգէ տեղերնէն խախտած լեռներու նման ուրկէ հուր և բոց կը ժայթքէ, արդիւնք մը կայ որ ընդունուած է արդէն և որ կը ցուցնէ ազգեր բարձրացած և ազգեր ինկած, անո՛նցմէ որ կը մասնակցին կռուին և անոնցմէ որ չէզոք են։ Եթէ սուտ ու կեղծ չէր ինչ որ մարդկութիւնը դարերէ ի վեր յամր ու տաժանքոտ ճիգով մը աստիճանաբար քաղեց տիեզերքի էութեան խորքէն և իբրև իր բարոյական հարստութիւնը փոխանցեց յաջորդող սերունդներուն, եթէ վաղը, մէկէն ի մէկ, աշխարհ պիտի չքանդէ իր այդ ամենէն թանկագին ստացուածքը՝ վերադառնալու համար սանձարձակ վայրենութեան կամ կազմակերպուած եսականութեան շրջանի մը, ապա ուրեմն դատապարտութեան խարանը այսօրուընէ զարնուած է բոլոր անոնց ճակտին, կառավարութիւններ ու ժողովուրդներ, որոնք խորհեցան ու գործեցին՝ պատերազմի առեն ըլլալուն համար՝ խաղաղութեան առենի ամենէն անվիճելի նկատուած սկզբունքներուն տրամագծօրէն հակառակ կերպով մը, որոնք մոռցան ոչ թէ թշնամիին այլ ինքզինքնուն յարգանքը, պատիւը լլկեցին, խիղճը ոտնակոխ ըրին և քանի գնաց աւելի թանձր մութի մը մէջ թաղեցին, կորսնցուցին լոյսը որ աւանդուած էր իրենց, լոյսը զոր պարտականութիւն ունէին իրենց կարգին անցընելու իրենց նոր սերունդներուն...։ Եթէ կայ աւելի սոսկալի բան մը քան այսօրուան բոլոր սոսկումները, անտարակոյս սա՛ մտածումն է թէ վաղը ի՛նչպէս Գերմանիոյ, Աւստրիոյ և նաև Պերիկլէսի ու Ֆրանքլինի հայրենիքներուն դաստիարակները — խօսքը չընելով Թալէաթներու և Ռատոսլավօֆներու հայրենիքներուն — պիտի կրնան կրթել իրենց խնամքին յանձնուած սերունդները, պիտի կրնան անոնց խօսիլ պատիւի, բարոյականի, ազնուութեան, արդարութեան, շիտակութեան, այլասիրութեան ու մարդկայնութեան վրայ...։ Ինչ որ ալ ըլլայ արդիւնքն այս պատերազմին — և ան պիտի չըլլայ բարեբախտաբար խաւարին յաղթանակը — խաւարը պիտի տիրէ սակայն, գէթ որոշ առեն մը, միլիոնաւոր հոգիներու վրայ, եթէ լոյսը անդին աւելի ճառագայթարձակ փայլի ալ...։

Թողլով այն ազգերը որոնք հեռու են անոր սահմաններէն՝ պատերազմը աղէտ մըն է, այո՛, որ բազմաթիւ ազգերու վրայ կը ծանրանայ այսօր, և անոնք այդ աղէտը կրելու իրենց եղանակովն է որ ցոյց կուտան իրենց մեծութիւնը։ Գոյութեան մեծ պատահարները, որոնցմէ է պատերազմը ազգերու համար, և մանաւանդ այսօրուա՛ն պատերազմը, կը պահանջեն ամբողջական պարզումն ու ընդլայնումը ազգին բոլոր յայտնի և թաքուն ուժերուն, բիրտ ուժին հետ նաև իր հոգեկան ուժին, յանդգնութեան հետ՝ ինքնազոհումի, քաջութեան հետ՝ գթութեան, կարգավարութեան հետ՝ կարգապահութեան, և միւս այն բոլոր առաքինութիւններուն որոնք զոյգ զոյգ կ'երթան, իրարմով իրենց արժէքը կը լրացնեն և ամէնքնին միասին կը կազմեն անհատի մը ինչպէս և ազգի մը մեծ ու գերազանց արժէքը...։

Արդ, պատերազմի աղէտին ակամայ և անիրաւաբար ենթարկուած ազգերն են որ այսօր լաւագոյն կերպով կը կրեն նաև այդ աղէտը, անոր կը դիմագրաւեն ու կը հակազդեն, և այդպէսով ցոյց կուտան թէ բարոյապէս արդէն յաղթած ըլլալէ ետք՝ արժանի են նիւթապէս ալ յաղթելու։ Ամենէն խեղճերը, տկարներն ու զոհուածները տիտանեան այս կռուին մէջ, ինչպէս Պելճիքան ու Սերպիան, ամենէն ալ չքեղ ու պերճախօս օրինակներն են այս վերի հաւաստումին, որովհետև անոնք լաւ կը կրեն իրենց աղէտը, որովհետև անոնք կը զոհուին բայց չեն յուսահատիր, կը ձախողին բայց չեն պառակտիր....

Չկայ աւելի տխուր բան մը քան գիտնալ թէ քու պատկանած ազգդ ալ կը գտնուի աղէտէն զարնուած ազգերու կարգին և անոնց գլուխը, և սակայն ո՛չ մէկ կերպով իր վարմունքը մեծութեան պատկեր մը կամ գոնէ մեծութեան յոյս մը կը պարզէ այսօր...։

Ի զո՜ւր այս մտածման պատճառած ընկճումէն ինքզինքդ ազատելու համար՝ կ'ուզես չկենալ անոր վրայ, կ'ուզես փնտռել, գտնել, ասդին անդին, ազգիդ մէջ պզտիկ յուսատու երեւոյթներ և կառչիլ անոնց, պանծացնել փառաբանել զանոնք՝ քեզի և ուրիշներու ալ մտքին սփոփանք մը, փրկութեան լաստափայտ մը կազմելու համար...։ Ամէն մտածում, ամէն ընթերցում և խօսակցութիւն քեզ այդ ցաւին կ'անդրադարձնէ ակամայ, ինչպէս, օրինակի համար, այն գովեստները որ կը տրուին ուրիշ [illegible]իկ ազգաց, գրեթէ վիճակակից քու [illegible]իդ, անոնց տոկունութեան, զոհողութեան և միաբանութեան ոգիին, անոնց իրենց աղէտը կրելու եղանակին՝ որ այնչափ կը հակասէ քու շուրջդ, քու ազգիդ ծոցին մէջ տեսնուած պատկերին...։

Ի զո՜ւր, նաև, կը խորհիս թէ դէպքերուն պատճառած տխրութիւնը ինքնին կը բաւէ հիմա և պէտք չէ ազգը ինքզինքէն ալ յուսահատեցնել։ Ամէն հաշիւ ընելով՝ կը տեսնես, ի վերջոյ, թէ ճիշդ չէ այս նկատումը և միակ յոյսը՝ նորէն՝ կը կայանայ ճշմարտութիւնը մերկապարանոց ըսելուն և ցաւը պարզելուն մէջ, որովհետև այդպէսով, թերե՛ւս ըմբոստանան տիրող կացութեան դէմ նախ սակաւաթիւ խիղճեր և վերջէն ուրիշներ, որոնք հասկնան և հասկցընեն իրենց շրջապատին՝ թէ այսօրուան աղէտէն աւելի մահացու, աւելի յուսահատական բան մը եթէ կայ ազգին համար՝ ան ալ աղէտին հանդէպ իր բռնած դիրքն է....

Ի զո՜ւր տխրութեանդ պատճառը կ'ուզես սահմանաւորել և կըղզիացնել՝ այս կամ այն խումբին և անոր կատարած այս կամ այն գործին կամ գործունէութեան կերպին վերագրելով ամբողջ պատասխանատուութիւնը։ Ո՛չ, կ'ստիպուիս ընդունիլ, դո՛ւն որ ինքզինքիդ հետ անկեղծ ըլլալու միակ գոհացումը ունիս գէթ և չես ուզեր անկէ հրաժարիլ, կ'ստիպուիս ընդունիլ՝ թէ շուրջդ ամէն կողմ խեղճութիւն ու տկարութիւն կը տիրէ, թէ կուսակցականին ինչպէս չէզոքին, հարուստին ինչպէս աղքատին, ուսումնականին ինչպէս անուսին ալ վերաբերումը հանդէպ իրենց աղէտեալ ազգին՝ այն չէ ինչ որ պէտք էր ըլլալ և ինչ որ է ուրիշ տեղ, և թէ իրապէս լա՜լու վիճակ է մեր ազգին վիճակը...։ «Այս ազգը բնա՛ւ պետ չունի, իշխանութիւն չունի», կը հարցնես ինքզինքիդ և կը զարմանաս ու կը զայրանաս՝ որ բարձրագոյն իշխանութիւնն իր ձեռքին մէջ ունեցող Կաթողիկոսը ոչինչ կ'ընէ, ոչ մէկ փորձ, ոչ մէկ ճիգ, ազգը միացնելու համար. ան կ'օրհնէ ո՛վ և ի՛նչ որ կը ներկայանայ իրեն, ու կը թողու որ անոնք անջատօրէն և երբեմն իրարու ներհակ ուղղութիւններով, երթան գործել ազգին համար...։ Ամէն յարգանք ունենալով հանդերձ իր դիրքին և անձին համար, ես ինքզինքիս թոյլ կուտամ ըսելու թէ պետի մը դիրքը չէ ասիկա և այս միջոցիս ուր ոչինչ ունինք՝ այդ պետը ունենալու էինք գոնէ և ան կենդանացնելու և ուղղելու էր այս խեղճ ազգը...։

Խե՜ղճ ազգը, իրօք...։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

«Արեւ»ի վեցամսեան ամիսէ մը ի վեր արդէն լրացած ըլլալով՝ կը խնդրենք մեր յարգելի բաժանորդներէն որ հաճին անյապաղ մեզ հասցնել իրենց երկրորդ վեցամսեայի բաժնեգինը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Տաք ու նշուլազեղ արփին ծագեցաւ աւոտին լեռներուն ու դաշտերուն վրայ։

Զուարթ թռչունները դեռ նոր արթընցած իրենց ցայգանոցներէն, անմեղունակ երգերով այգը փառաբանեցին։

Խաղաղաւէտ հօտաղը նայեցաւ իր հօտին ու մշակը իր ժրաջան եզներուն։

Հեռո՜ւն, հովիտին մէջ գետը, իր յաւիտենական անուշ երգը մրմնջեց...։

* * *

Բայց ահա՛ յանկարծ լսուեցաւ ահաւոր աղաղակը պատերազմին ու բոմբիւնը հսկայ ու մարդախոշոշ թնդանօթներուն, ու մարդկային անհամար ձեռքեր գոցուեցա՜ն ու շրթունքներ փակուեցա՜ն։

Աստղերը, գիշերին մէջէն, նայեցան դէպի վար լռութեան աղօթքով մը, ու հանդարտ դէմքերը դարձան դէպի երկինք, հո՛ն ուր բարեկամն ու թշնամին կը միանան...։

* * *

Ո՜հ, արցունքներով այրո՜ղ ու մրրկո՜ղ աչքեր, երջանիկ սէրերու և երազներու վերջացման ժամուն...։

Ո՜հ, օդին մէջ բարձրացող աղաղակնե՛ր, մրմունջնե՛ր, անհետացող սիրական հոգիներու համար, որոնք անգամ մըն ալ ետ չպիտի գան...։

Ե. Հ. ԹԸԳԸՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Մր. Արթըր Ճ. Թօյնպի հրատարակած է Լոնտոնի մէջ գրքոյկ մը՝ «Հայկական վայրագութիւններ» վերնագրով և «Ազգի մը մահացումը» ենթախորագրով։

«Նիւ Իսթ», խօսելով այս գրքոյկին վրայ՝ կ'ըսէ թէ «այս հրատարակութիւնը վերարծարծեց հանրային զայրոյթը Գերմանիոյ դէմ՝ ի նպաստ Հայերուն չի միջամտելուն պատճառաւ»։

«Ուէսթմինսթըր Կազէթ»ի Նոյեմբեր 15ի համարին հետեւեալ հատուածը կըրնայ առնուիլ իբրև մէկ նմոյշը ընդհանուր անգլիական մամուլին մէջ յայտնուած կարծիքներուն.

«Ամբողջ պատմութիւնը մարդուս մարմինը կը քստմնեցնէ։ Թուրքերու լուծին տակ ապրող Հայերը գործնականապէս երկրի երեսէն ջնջուեցան։ Եւ այս բանը կատարուեցաւ եթէ ոչ Գերմանիոյ ուղղակի վաւերացումովը՝ առնուազն իր դաշնակցին արարքին լռելեայն հաւանութեամբը։ Քաղաքակիրթ և քրիստոնեայ ժողովուրդի մը այս կոտորածին պատասխանատուութիւնը մերժող բառ մը չլսուեցաւ ազգէ մը որ կը պարծի իր քաղաքակրթութեամբ և իր մշակոյթով (քիւլթիւր)։ Երբ ազգի մը եւրոպական [illegible] անկումին ամբողջ սոսկալի պատմութիւնը պատմուի, անոր ամենէն սարսռազդեցիկ էջը պիտի կազմէ այն վկայութիւնը թէ ի՛նչպէս Գերմանիա զլացաւ միակ բառ մը արտասանել Հայաստանի մէջ կին մը կամ մանուկ մը խնայելու համար։»

Այս գրքոյկին մէջ պատմուած մարտիրոսագրութիւնը իր ընդհանուր գիծերով ծանօթ է մեր ընթերցողներուն. սակայն ընթերցողները թո՛ղ ներեն մեզի անկէ քաղել մէկ քանի քստմնելի մանրամասնութիւններ, փոխ առնելով զանոնք քաղաքիս «Էճիբշըն Կազէթ» լրագրին արտագրութենէն։

Հայերու բնաջնջումին զանազան տխուր դրուագները պատմելէ վերջ՝ հեղինակը կ'աւելցնէ.

«Ասոնք վայրենիներ չէին նման չեկամորթ Հնդիկներուն, որոնք Սպիտակ Մարդուն առջեւէն քշուեցան ամերիկեան ցամաքակղզիին խորքը։ Ո՛չ ալ վաչկատուն հովիւներ էին՝ նման իրենց դրացի բարբարոս Քիւրտերուն։ Մեր կեանքով ապրող ժողովուրդ մըն էին, սերունդներէ ի վեր քաղաքներու մէջ հաստատուած ոստանիկ ժողովուրդ մը՝ որուն կը պարտէր գլխաւորաբար երկիրը իր տեղական բարգաւաճումը։ [illegible] մարդիկ էին, բժիշկներ, փաստաբաններ, ուսուցիչներ, առեւտրականներ, արհեստաւորներ և խանութպաններ...։ Անոնց կիները եւրոպացի կամ ամերիկացի կանանց չափ փափկասուն և նրբացած էին և անոնց չափ անվարժ չարքաշութեան և խոշտանգումի»։

«Տեղի մը մէջ ծրագիր մը կազմուեցաւ մանուկները ազատելու՝ զանոնք դնելով վարժարաններու կամ որբանոցներու մէջ, յանձնաժողովի մը խնամքին տակ որ կազմուած և հովանաւորուած էր տեղւոյն յոյն արքեպիսկոպոսէն, և որուն նախագահն էր վալին և գերնախագահը՝ յիշեալ արքեպիսկոպոսը, երեք մահմետական և երեք քրիստոնեայ անդամներով։ Բայց այս ծրագիրը խափանուեցաւ բարձրագոյն հրամանով և տղայոց շատերը ուրիշ վայր մը ղրկուեցան և Թուրք գիւղացիներուն բաժնուեցան։ Գեղանի աղջիկները տուներուն մէջ պահուեցան՝ այստեղի գործերը վարող խմբակին անդամներուն հաճոյքին ծառայելու համար։ Արժանահաւատ աղբիւրէ կը լսեմ թէ այստեղի «Միութիւն և Յառաջդիմութիւն Կոմիտէ»ին անդամներէն մէկը տասը գեղեցկագոյն աղջիկներ կը պահէ քաղաքին կեդրոնական թաղերէն մէկուն մէջ՝ իր և իր բարեկամներուն գործածութեանը համար»։ (Քաղուած Ամերիկեան Կոմիտէի տեղեկագրէն)։

«Մահմետական մը կը պատմէ թէ ոստիկան-զինուոր մը իրեն առաջարկած է ծախել երկու աղջիկ մէկ մէճիտիէի փոխարէն։ Իրենց [illegible] գիւղին մէջ գեղանի և գեղեցիկ աղջիկները ծախեցին։ Հարիւրաւոր աղջիկներ ծախուեցան Թրքական հանրատուններու։ Կ. Պոլսէն հասած բազմաթիւ տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ մայրաքաղաքին շուկաներուն մէջ հայ աղջիկներ ծախուեցան մէկ քանի քառորդ մէճիտիէի...»։

«Իրենց գիրկը մանկիկներ բարձած կամ յղութեան վերջին օրերուն մէջ գտնուող կիներ արջառներու պէս կը քշուէին խարազանի հարուածներով։ Տեղեկացայ ճանապարհին տեղի ունեցած երեք առանձին ծննդաբերութեան դէպքերու, որոնց միջոցին վայրագ գերիվարները խեղճ կին[illegible] բանի չարունակել տալով ճամբան՝ անոնց արիւնահոսութեամբ մեռնելուն պատճառ եղան»։ (Ամերիկեան Կոմիտէի տեղեկագրէն)։

«Կիները համոզուած էին թէ մահուընէ աւելի դաժան բաղդ մը կ'սպասէր իրենց. անոնցմէ շատերը իրենց գրպաններուն մէջ թոյն կը պահէին ի հարկին գործածելու համար։ Շատերը իրենց հետ բահ և բրիչ կը տանէին թաղելու համար անոնք որոնց համար վստահ էին թէ ճանապարհին պիտի մեռնէին»։ (Նոյն տեղեկագրէն)։

«Մեզի հրաման չէր տրուեր գիշերները գիւղերու մէջ անցընել, կը պատմէ հայ կին մը, այլ ստիպուած էինք բացօթեայ պառկիլ։ Գիշերուան մութին աննկարագրելի զազրութիւններ կը գործուէին ոստիկան-զինուորներու, աւազակներու և Թուրք գիւղացիներու կողմէ։ Մենէ շատերը սովամահ և կաթուածահար եղան։ Ուրիշներ ճամբուն եզերքը լքուեցան՝ անկարող ըլլալով աւելի առաջ երթալու։» Ուրիշ աղբիւրէ վկայութիւն մը գրեթէ բառ առ բառ կը

հաստատէ այս կնոջ ըսածները, և կր յաւելու թէ «տարագրուողները անօթութենէ չմեռնելու համար ստիպուեցան խոտ ուտել»։

«1909ի կոտորածներէն կը յիշենք ահռելի դրուագ մը, յորում կին մը՝ որ աչքովը տեսած էր իր զաւկին ողջ ողջ այրուիլը գիւղին եկեղեցիին մէջ՝ զինք մխիթարել ուզողներուն պատասխանած է. «Չէ՞ք տեսներ թէ ի՛նչ է պատահեր. Աստուած խենթեցեր է»։ Այս յուսահատական ճիչը քանիցս արձագանգեց այս վերջին մէկ քանի ամիսներուն մէջ»։

Մ. Տ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐԸ

«Խաղաղութեան կանչուըրտուքները» կ'ըսէ Գլէմանսօ՝ այդ իմաստով շրջած զրոյցներուն որոնք զրոյցէ աւելի բան մըն են, կ'երեւայ, այս անգամ՝ քանի որ Գերմանիոյ պաշտօնական թերթերէն, մինչեւ իսկ Քայզէրին բերնէն բղխած, կը տարածուին անոր ամբողջ երկրին մէջ, կ'ողողեն մամուլը, սահմանէն անդին քանի մը չէզոք երկիրներու վրայ ալ կը սփռուին և այդ պատճառաւ կը յարուցանեն նաև պատասխանները անոնց որոնց ուղղուած են այդ կոչերը, այսինքն Գերմանիոյ դէմ կռուող ազգերուն։ Գլէմանսօի վերոյիշեալ յօդուածը անպաշտօն պատասխան մըն է, որմէ զատ կան նաև պաշտօնականները։ Անկէ կը տեղեկանանք, սակայն, ինչպէս դիւրին էր արդէն գուշակել, թէ Գերմանիայէն եկած այս առաջարկները կը ծագին Սերպիոյ վրայ Գերմանօ-Աւստրո-Պուլկար արշաւանքէն, ըստ որում Քայզէրը մօտերս Պոլիս պիտի ըլլայ և հոնկէ պիտի սպառնայ աշխարհի և ասիկա լաւագոյն վայրկեանն է՝ Գերմանիոյ համար՝ խաղաղութիւն առաջարկելու իր թշնամիներուն։ «Պետք է խաղաղութիւնը առաջարկել՝ քանի դեռ կացութիւնը նպաստաւոր է», կը գրէ Մաքսիմիլիէն Հարտըն՝ ամենէն անկախ թէպէտ կատաղի հրապարակագիրներէն մին, և Քայզէրը սապէս կ'եզրակացնէ իր առաջարկը. «Բնաջնջման պատերազմ մը յառաջ պիտի տարուի այն պարագային՝ ուր Քառեակ համաձայնութիւնը մերժէ այս առաջարկութեանց վրայ վիճաբանիլ», առ որ կը պատասխանէ Գլէմանսօ.

«Բնաջնջման պատերա՞զմ մը։ Ի՞նչ կը նշանակէ աս։ Մինչեւ հիմա չունեցա՞նք զայն արդէն։ Լուվէնը՝ խա՞ղ մըն էր միայն։ Պզտիկ յառաջաբա՞ն մը։ Ջախջախեցող Պօլի կատա՞կ մը։ Ասիկա զիս վարանոտ կ'ընծայէ։ Ինքզինքիս կը հարցընեմ թէ ինչպէ՞ս պիտի կրնաք աւելի աղէկը ընել։ Տեսնենք, մտածեցէք։ Երկու անգամ պիտի չսպանէք Միս Քավէլը։ Ի՞նչ պիտի ընէք քաղաքներ, գիւղեր հրկիզելէ աւելի, հանրային հրապարակներուն վրայ դիակոյտեր դիզելէ կամ ձեր վառած խարոյկներուն մէջ կիներ ու տղաքներ նետելէ զատ։ Հետեւաբար չէք կրնար մեր տեսածէն աւելի գէշ բան մը ընդնշմարել տալ մեզի, բացի ձեր գերկընդխառնումներէն։ Եւ յետոյ, մեռեալները, երբ կը կարծուի թէ հոն են, և երբ աղէկ մը կոխոտած ըլլաք իրենց գերեզմանները, պիտի տեսնէք թէ ինչպէս տեղ մը կուգան, չեմ գիտեր ի՛նչպէս, վերագրաւել մեր մէջը, ոմն Պանքօյի նման, անեղ վրիժառութիւններ պահանջելու համար։ Ասիկա կրնայ ձեզի բացատրել թէ մեզ չէք վախցըներ։ Կարող չէք ձեզ ատելու յաւիտենական պատճառ մը ընծայել մեզի։ Բարբարոսներուն անարգութիւնն ալ սահման մը ունի ուրկէ անդին կարելի չէ անցնիլ։ Դուք անոր վերջին սահմանակէտին հասած էք։ Ուրիշ ոչինչ հնար է ձեզի՝ բայց եթէ հոն գամուած մնալ»։ Ֆրանսական միւս բոլոր թերթերը, մեծ և փոքր, եթէ ոչ նոյն ոճով՝ նոյն իմաստով կ'արտայայտուին։

Գալով Անգլիոյ, ահաւասիկ Ռէօթէրի այս մասին երէկուան հաղորդած երկու հեռագիրներ.

«Վերջերս խաղաղութեան մասին գերման զրոյցներու նորոգ աճում մը երեւցաւ։ Այդ չատախօսները քիչ բառով պատասխան մը կ'ստանան անգլիական մամուլէն որ գիտել կուտայ թէ Իտալիոյ համաձայնութիւնը Լոնտոնի դաշինքին, երեւան կը հանէ Դաշնակիցներու անյողդողդ որոշումը իրենց յարմարող խաղաղութիւնը միայն տուն տալու մասին։ Տէյլի Թէլէկրաֆ կը գրէ. «Եթէ մեզի կուզան ըսել թէ փոքր պետութիւնները կը խորհին թէ Դաշնակիցները կրնան ձախողիլ, յիշենք թէ մենք իրենցմէ լաւ կրնանք դատել այդ խնդիրը»։ «Գերմանիան կրնայ, երբ որ ուզէ, Դաշնակիցներուն պայմաններովը խաղաղութիւն մը ունենալ, բայց երբեք պիտի չունենայ իր առաջարկած պայմաններով խաղաղութիւն մը. այս է մեր տալիք ճշմարիտ պատասխանը վաղն խաղաղութեան կազմակերպուած գերմանական դաւադրութեան», կը գոչէ Մոռնինկ Բոսթ՝ որ կը յաւելու թէ Դաշնակիցներուն կը վերաբերի խաղաղութեան պայմաններն որոշել և թէ անոնք թըշնամւոյն պիտի յայտնուին պատեհ վայրկեանին։ Ինչ կը վերաբերի Մեծն-Բրիտանիոյ, իր Արտածովեան ներկայացուցիչները խորհրդակցութեան պիտի կոչուին երբ վայրկեանը գայ։ Տէյլի Մէյլ կը բաղդատէ խաղաղութեան համար գերմանական ներկայ հնարքները այդ երկրին 1870ի նմանօրինակ քաղաքականութեան՝ երբ միաժամանակ սատկօրէն յառաջ կը մղէր կռիւը։ Թայմզ ալ գիտել կուտայ «թէ Պ. Պեթման-Հոլվէկի ճարտասանութիւնը Դաշնակիցներուն մէջ բաժանում պիտի չստեղծէ, փափկասիրտ չէզոքները պիտի չխալեցնէ և երկար պիտի չհանգստացնէ Գերման ազօթի ամբոխներուն զառն դժգոհութիւնը»։ Իսկ երկրորդ հեռագիրը կ'ըսէ. «Պ. Վիլեմ Պրէյս, երեսփոխան, Մէրթըր Թայտվիլի մէջ խօսելով՝ ակնարկեց խաղաղութեան մասին Գերման դատարկաբանութեանց։ Ըսաւ թէ Գերմանացիք բնականաբար կը փափաքէին անոր, բայց թէ երբեք Գերմանիա հիմակուընէ աւելի աղէկ պատեհութիւն մը պիտի չէր գտնէր զայն կնքելու՝ եթէ մենք բաւական յիմար ըլլայինք իր առաջարկը նկատի առնելու համար։ Ինչ պէտք կայ արդէն խաղաղութեան մասին խօսելու՝ Գերման զինուորական զօրութիւնը խորտակելէ առաջ»։

Բոլոր ասոնք, սակայն, անպաշտօն պատասխաններն են, ինչպէս յիշեցինք, Գերման առաջարկին։ Ահաւասիկ Անգլիոյ պաշտօնական պատասխանն ալ.

Լոնտոն, 8, Դեկտ.— Երեսփ. Ժողով.— Հարցապնդման ժամուն, Պ. Ասքուիթ տեղեկութիւն տուաւ Պ. Սնոտընի թէ Ֆրանս., Ռուս., Ճապոն., Իտալ. և Անգլ. կառավարութիւնները փոխադարձաբար համաձայնած էին առանձնակի խաղաղութիւն չկնքել։ Այսուհանդերձ՝ աւելցուց թէ ընդհանուր խաղաղութեան մը մօտ եթէ լուրջ առաջարկներ ներկայացուէին թշնամիին կողմէ չէզոք պետութեան մը միջոցաւ կամ ուղղակի, անոնք նախ պիտի քննուէին Դաշնակից կառավարութեանցկողմէ և Անգլ. կառավարութեան փափաքն էր ըստ կարելւոյն շուտով զանոնք ներկայացնել խորհրդարանին»։

Անգլիոյ Վարչապետին դիւանագիտական լեզուով մը ըրած այս յայտարարութեան՝ կը մնայ տեսնել թէ ինչ պատասխան պիտի գայ գիմացէն։ Վ.Ի.Թ.

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԽԱՒԱՐ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Ամերիկեան մեծ թերթին «Նիւ-Եորք Թրիպիւն»ի հետեւեալ ուժգին խմբագրականը կ'արտատպենք «Ազգ»էն, Պ. Ա. Կարապետեանի թարգմանութեամբ։

1914 Օգոստոս 1էն ի վեր յառաջ եկած փոփոխութիւնը աւելի ճիշդ համեմատութեամբ չկրնար բացատրուիլ քան այն բաղդատական հանդարտութեամբ՝ որով ամբողջ Հայ ցեղին ջարդուիլը աշխարհ ամէն օր իբր ցուրտ իրողութիւն կ'ընդունի։ Երկու տարի առաջ ասոր նըման զարհուրելի ողբերգութիւն մը աշխարհը բողոքներով պիտի յուզէր. այսօր ամէնօրեայ մամուլի ընթերցողին ուշադրութեան մէկ կտորակը միայն կը գրաւէ, որ անոր համար կը դառնայ նոր ճակատամարտի մը աւելի ազդու մէկ մանրամասնութիւնը, ոչ թէ Ասիոյ այլ Եւրոպայի մէջ։

Այսօր աշխարհ ո՛չ զարմացումով ո՛չ ալ թերահաւատութեամբ կը նայի սարսափելի պատմութեան վրայ, որ փոքր Ասիոյ ծայրագաւառներէն կուգայ մեզի։ Ինչո՞ւ համար զարմանալ որ Մահմետականը կ'ընէ Քրիստոնեայ Հայուն, ինչ որ Գերմանը՝ Բողոքական և Կաթոլիկ միանգամայն, Հռովմէական Կաթոլիկ Պելճիքացիին ըրաւ։ Ինչո՞ւ համար կասկածիլ կիսաքաղաքակիրթ Օսմանցիին Ասիոյ մէջ կատարած ջարդերուն վրայ, որ մեթոտով պակասաւոր և քանակով գերազանց են կուլտուրական Տեւտոնի արարքներուն Ստորին Երկիրներուն մէջ։

Ինչ որ աշխարհ կը խորհէր թէ բարբարոսներուն, հեթանոս և անհաւատ ցեղին ու սև ցեղերուն մենաշնորհն է, Գերմանիա ապացուցած է որ չափազանցօրէն Քրիստոնեայ և սպիտակ ցեղին արտօնութիւնն է այդ։ Եթէ Սուլթանը հիմա կ'սպաննէ հազարաւոր մանուկներ, Կայսրը հարիւրաւորներ սպաննած է։ Եթէ Քիւրտերը կ'անպատուեն կիները, հափշտակուած կիներու թիւովն է միայն որ իսլամը կրնայ պարծիլ իր գերակայութեանը մասին Գերման Քրիստոնեային վրայ։ Եթէ Թուրք պաշտօնեաները դրութենական ձեւով մը ժողովուրդի մը կործանումին կ'աշխատին, զանգուածով միայն կրնան գերազանցել՝ ոչ թէ մեթոտով՝ Լուվէնի մէջ Գերմաններու գործը։

Ցար եւ նման յանցանքներ

Հայուն յանցանքը Պելճիքացիներուն յանցանքին չափ և նման է։ Կը փափաքին ապրիլ և իրենց կերպերուն և իրենց կրօնին համեմատ ապրիլ, բայց Թուրք իսլամութեան ճամբուն վրայ խոչընդոտ են, զիրենք Թուրք իսլամութեան ենթարկելու Թրքութեան համար օգտակար նպատակին կը դիմադրեն, իրենց մարգարէն Թուրքին մարգարէէն աւելի կը նախընտրեն, ճիշդ ինչպէս Պելճիքացիները նախընտրեցին իրենց Թագաւորը՝ Կայսրէն և համարձակեցան տուն, ընտանիք և սահմանագլուխ պաշտպանել։

Վնասակար վարդապետութիւններ պաշտպանուած

Գերմանիոյ այս ըրածը լոկ վնաս մը չէ գրաւոր օրէնքին։ Սուր սուսերի մը սոսկ մխումը չէ թուղթէ խոստումներու և մագաղաթեայ աւանդութիւններու մէջ։ Ասիկա փոքր մանրամասնութիւն մըն է միայն։ Քսաներորդ դարուն մէջ իր արարքով մեզ ամենքս ալ խաւար դարերու պայմաններուն վերադարձուցած է ան։ Թոյլատրած է իր զինուորներուն պաշտպանել սա վարդապետութիւնը, թէ կիներու պատիւը անբռնաբարելի չէ երբ Գերման նպատակ մը կրնայ իրագործուիլ, թոյլատրելով որ դաժան զինուորականութիւն մը անօրինակ ժողովուրդ մը ահաբեկէ։ Արտօնած է իր նաւազները որ բարձր ծովերու վրայ հրապարակեն վարդապետութիւն մը՝ որ ծովահէն մը երբեք հռչակած ըլլայ։ Կիներու և մանուկներու մարմինները ծովերու վրայ տարտղնած է՝ որովհետև պատահմամբ իր և նպատակին միջև գտնուած են։ Առաւել քան տարի մը աշխարհ լեցնող Գերման երեւոյթը ուրիշ բան չէ հիմա, այլ միայն հաստատում մը սա սկզբունքին՝ թէ ուժը իրաւունք է, բռնութիւնը լոկ երաշխաւորելի գործակիցը ազգի մը՝ որ աշխարհը նուաճելու ելած է։ Բոլոր ոճիրները հերոսութեան և նուիրումի գործեր եղած են երբ Գերման զինուորներէն և նաւազներէն կատարուած են, քաղաքակրթութեան, մարդկային զարգացումի, կրօնական բարեպաշտութեան մարդոց վրայ դրած բոլոր կաշկանդումները ջնջած կամ խափանած են այն չափով որ չափով որ իսլամութեան և կայսրութեան համար խաչակրութեան ելած Գերման զինուորը կ'արգիլեն կամ նոյն իսկ արգիլել կը թուին։

Արձագանգ մը գլխաւոր պատմութեան

Արդի պատմութեան այս ամօթալի և սոսկալի էջը՝ որ հեռաւոր Հայաստանի մէջ կը պարզուի, ուրիշ բան չէ այլ պատմութեան մէկ արձագանգը և ընդլայնումը, որ կը նկարագրէ տասն և չորս ամիս առաջ Պելճիքայի մէջ Գերմանիոյ արշաւանքը։

Նորոգ գործն էր այդ։ Թուրքին և Քիւրտին նշանն էր այդ։ Վաղը Պալքաններուն մէջ ան պիտի վառէ կրակը, և Պուլկար զօրքերը հոն կապիկները պիտի ըլլան Պրուսիական նռնաձիգներուն։

Ուրիշ ամէն բանէ աւելի՝ Գերման զրուագը քաղաքակրթութեան վրայ յարձակում մըն է։ Ինչ որ ալ ըլլան ազգերու և ցեղերու միջև պատահական խընդիրները, անոնք խեղդուած են Գերման բռնութեան և ոճիրի հեղեղին մէջ։ Քաղաքակրթութեան պատերազմն է որ Ֆրանսացիները, Բրիտանացիները, Իտալացիները և նոյն իսկ Ռուսերը այսօր Եւրոպայի մէջ կը կռուին։ Եթէ Գերմանիա յաղթուի, բռնութեան աւետարանը պիտի հաստատուի բոլոր ժամանակներուն համար. այն վարդապետութիւնը պիտի հաստատուի՝ թէ ոչ միայն այրեր այլ կիներ և մանուկներ կեանքի և պատուոյ իրաւունք չունին, երբ զօրաւոր մարդը՝ զինուած՝ իր նպատակը կատարելու կ'երթայ, ըլլա՛յ ան Թագաւորական կամ ազգային։

Ականջներ որ չեն կրնար լսել

Հայաստանի խղճալի կոչերը օգնութեան՝ խուլ ականջներու վրայ պիտի չիյնան։ Բայց այս երկրին մէջ պիտի իյնան ականջներու վրայ՝ որ չեն լսեր և չեն կրնար լսել իրական պատգամը։ Այս երկրին մէջ դեռ լայն ճանաչողութիւն չկայ թէ Գերման գերակայութիւնը և Գերման յաջողութիւնը ի՛նչ պիտի նշանակեն ապագայ սերունդներուն և քաղաքակրթութեան, որուն համար նախնիք աշխատած, կռուած ու մեռած են։ Դեռ ընդաղօտ միայն, Ամերիկեան ժողովուրդը կ'ընդնշմարէ միութիւնը՝ որ Թուրքը Տեւտոնին կը միացնէ և Հայաստանը սպանդանոցի մը կը վերածէ։

Աշխարհ և մենք բաղդաւոր ենք, որ ան թէև հասկցուած չէ դեռ Ամերիկայի մէջ, կատարելապէս ըմբռնուած է Ֆրանսայի և Բրիտանիոյ մէջ։ Ասոր համար է որ փոքրաթիւ Ամերիկացիներու խաղաղութեան համար ապարդիւն կաղկանձիւնները, տկարներուն ճիչը և երկչոտներուն որովայնախօս բողոքները պատասխան չպիտի ունենան այն երկիրներուն մէջ, որոնց այրերն ու կիները և մանուկները ամենքն ալ՝ Գերման զէփլէլիններու նշաւակները կամ Գերման զինուորական օրէնքին արդար զոհերն են։ Սոսկապէս և գլխաւորապէս պատերազմ մը չէ որ Ֆրանսա և Բրիտանիա կը մղեն։ Պարզապէս կամ մեծապէս իշխանութեան պայքար մը չէ։ Քաղաքակրթութիւնը, ինչպէս մենք կը ճանչնանք զայն, Դաշնակից ճակատներուն վրայ կը վերջանայ և Դաշնակից բանակները պաշտպանող պատուարն են ոչ միայն իրենց սեփական ազգերը, այլ ամբողջ աշխարհը՝ աւելի Հայաստաններ և ուրիշ Պելճիքաներ չունենալու համար։

Կենսական խնդիրը վտանգի մէջ

Մեր նախնեաց հասկցածին պէս ո՛չ խաղաղութիւն, ո՛չ ապահովութիւն, ո՛չ քաղաքակրթութիւն կրնայ ըլլալ. Ամերիկացիներու ամբողջ սերունդներուն հասկցածին պէս, ո՛չ ազգային ազատութիւն, ո՛չ անհատական ազատութիւն կրնայ ըլլալ՝ մինչև որ Գերման նպատակը չդիմադրուի և միանգամ ընդ միշտ չջախջախուի։ Հայաստան, Պելճիքա,—ասոնք սահմանանիշեր են միայն, մանրամասնութիւններ՝ Գերման յառաջխաղացութեան դէպի իր նպատակը։ Ինչ որ Գերմանիա երէկ ըրաւ Ֆլանտրի մէջ, վաղը Մեսէչուսէցի մէջ պիտի ընէ եթէ Քանքըրտ Պրիճի վրայ կռուողներուն սերունդները իրենց նախնիքներուն պէս չթողուն արօրը դէպի կռիւ դիմելու համար։ Չկայ բան մը աւելի նուաստացնող, բան մը՝ զազրելի, քան անօգնական և անզօր նստելու դատապարտութիւնը, մինչ ասոնց նման ոճիրներ Գերմանիա կատարած է Պելճիքայի մէջ, և քաջալերած և ներած է անոնց կատարումը Հայաստանի մէջ։ Այն ամէնը՝ որ կը սիրենք, որուն համար կ'արժէ ապրիլ և մեռնիլ, հիմա վտանգի մէջ է, և մեր երկիրը, որ խիստ բարձր ձայնով մը այս բաներուն համար իր ախոյեան կոչումը յայտարարած է, դոյզն ցասումով կը կրէ անոնց վնասը։ Չափազանց չէ՞ ըսելը թէ զարթնումը ժամանակին [illegible] գայ մեր կուրութեան հետեւանքներէն [illegible] մեզ փրկելու համար։

ՏԵՂԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Մուհարէմ Պէյի ոճիրը.— Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ քստմնելի ոճիր մը գործուեցաւ Մուհարրէմ Պէյ թաղին մէջ։ Ջօնը Խալիտա անուն 40 տարեկանի մօտ կին մըն է, որ կամուրջէն քիչ մը վեր, նեղ փողոցի մը մէջ իր սեփական տանը երրորդ յարկը կը բնակէր։ Երբ ժամը 5ին Խալիտայի որդին դպրոցէն վերադարձաւ, անծանօթ մարդ մը դուռը բացաւ և ըսաւ թէ տանտիրուհին հոն չէ։ Տղան ուզեց սակայն ներս մտնել, մինչ զեռ մարդը զայն ապտակեց և փախաւ։ Նոյն վայրկեանին ուրիշ մարդ մըն ալ դուրս ելաւ և սկսաւ նոյնպէս փախչիլ։ Տղուն աղաղակները լսելով՝ անցորդները հաւաքուեցան, որու վրայ ոստիկաններն ալ հասան և տունէն ներս մտնելով, սեղանատան մէջ գտան տանտիրուհին, արիւնաթաթաւ գետինը տարածուած։ Դանակի հարուած մը կտրած էր խեղճին կոկորդը և զէնքը տակաւին վէրքին մէջն էր։ Ոստիկանապետ Ինկրամ պէյ, Աթթարինի ոստիկանատան մամուրը և ընդհ. դատախազ Կամիլ պէյ Սապէթ ոճիրին վայրը փութացին և քննութեան ձեռնարկեցին։ Ոճրագործներէն մին, Յոյն մը, քիչ վերջը ձերբակալուեցաւ։ Իր գրպանին մէջ գտնուեցան զոհին ոսկեղէններուն մէկ մասը ինչպէս նաև երեսի քօղը։ Գալով երկրորդին՝ որ տեղացի մըն է, երէկ առաւօտ ձերբակալուեցաւ։ Միեւնոյն ատեն ոստիկանութիւնը ձեռք անցուց գողցուած ոսկեղէններուն ամբողջութիւնը։ Ինչպէս կ'երեւայ՝ ոճիրին շարժառիթը գողութիւնն եղած է։

Վերջին պահուն կը ծանուցուի թէ սպաննուած կինը՝ Խալիտա, հակառակ երկու զաւակաց մայր ըլլալուն անվայել կեանք մը կ'անցնէր և ոճրագործները իր յաճախորդներէն էին։ Ասոնք քսանամեայ կառապաններ են, մին Քանտէլի Քումաքօ և միւսը Մոհամէտ Իպրահիմ Ջիտան անունով, որոնք չորեքշաբթի օր Խալիտայի տան մէջ միասին ճաշելէ ետք գործած են իրենց ոճիրը՝ տանտիրուհւոյն ոսկեղէնները գողնալու համար։ Ոճրագործները խոստովանած են իրենց ոճիրը։

Մազաղայի մէջ անցեալ շաբաթ գիշեր գող մը Մոհամէտ Սատըք պէյի տունը մտնելով պայուսակ մը գողցաւ որուն մէջ 2000 ոսկիի ոսկեդրամ և թղթադրամ կը գտնուէր։ Հետեւեալ օրը միայն գողութիւնը երեւան ելաւ, բայց գողը շատոնց հեռացած էր։

Ասիուբի մէջ անցեալ շաբաթ Իսլամ. Բարեգ. Միութ. դպրոցին մօտ Մոհրան Սէլիմ անունով մէկու մը դիակը երեւան ելաւ։ Բժշկական քննութենէ մը հասկցուեցաւ թէ մահը դանակի մը հարուածէն յառաջ եկած էր։ Վերջէն իմացուեցաւ թէ Մոհրան Սէլիմ նոյն օրը տունէն դուրս ելած էր աղաւնիներ գնելու համար, թէ շուկային մէջ գինին մասին անհամաձայնութիւն մը ծագած ըլլալով, Մոհրան Սէլիմ որ բարկացոտ բնաւորութիւն մը ունէր, ձեռքի գաւազանը աղաւնեվաճառին ուսերուն իջեցուցած էր և այս վերջինն ալ գրպանէն դանակ մը հանելով իր հակառակորդին փորը մխած էր, որուն վրայ Մոհրան Սէլիմ առանց ձայն հանել կարենալու մեռած էր։ Այս տեղեկութեանց շնորհիւ՝ աղաւնեվաճառը դիւրաւ գտնուեցաւ որ առանց դժուարութեան խոստովանեցաւ իր ոճիրը, բայց պատճառաբանեց թէ յաճախորդին սպառնալիքին և հարուածներուն դէմ ստիպուած էր ինքնապաշտպանութեան դիմել։ Այսուհանդերձ ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ։

Բրիտ. Ծովակալութիւնը Լոնտոնի մէջ ծանոյց թէ Եգիպտոսի Բրիտ. իշխանութիւնները ամէն ջանք ի գործ դրած են Միջերկրականի մէջ թշնամի ընդծովեաներու կողմէ կատարուած յարձակումներէն փրկուածներու վիճակը հասկնալու և անոնցմէ մանրամասն տեղեկութիւններ քաղելու համար։ Ծովակալութիւնը մինչև հիմա ո՛և է տեղեկութիւն չէ ըստացած Արեւել. Միջերկրականի մէջ Նոյ. 8ին կորսուած «Թարա» օգնական յածանաւէն փրկուածներու մասին։ Անոնք եգիպտական սահմանագլուխին մօտ Ափրիկէի հիւսիսային եզերքին վրայ ցամաք ելած են, սակայն անոնց գտնուած տեղը որոշապէս չէ գիտցուիր։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐԸ ՊՈՐ-ՍԱՅԻՏԻ ՄԷՋ

Պոր-Սայիտի մեր թղթակիցները, որոնք այնքան մանրամասն և յաճախակի կը գրէին ասկէ առաջ, կ'երեւի վերջին օրերս պատահած խնդիրներուն ակնարկել չատխպունելու համար, լուռ կը մնան քանի մը օրէ ի վեր։ Կը հասկնանք իրենց փափկանկատութիւնը, որուն չենք կրնար սակայն հետեւիլ իբրեւ լրագրող, մենք որ սկիզբէն ի վեր մեր թերթին մէջ այնքան ջերմ շահագրգռութիւն մը ունեցանք հանդէպ Պոր-Սայիտի գաղթականներուն և նոյն շահագրգռութիւնը վարժեցուցինք ունենալ նաև մեր ընթերցողներուն։ Այս պատճառաւ՝ տեղեկութիւն առնելու համար դիմեցինք ուրիշ միջոցներու և իմացանք թէ խնդիրը «Ցուսաբեր»ի ներկայացուցածէն շատ տարբեր է...։ Արդարեւ անհիա արդիւնք է, ինչպէս գուշակած էինք մեր վերջին թիւով, արտաքին գրգռութեանց, քանի որ ամբողջովին ծագած է սա՛ պարագայէն որ մաս մը գաղթականներ, դիմելով «Սիսուան» վարժարանի տեսուչ Տ. Գարագաշեանի, կը պահանջեն որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը վարժարաններու համար ծախսած դրամը իրենց տայ որպէսզի գործածեն իրենց սնունդի և այլ պէտքերուն, աւելցնելով որ այնուհետեւ իրենք կրնան իրենց միջոցներով վարժարաններն ալ պահել...։ Տ. Գարագաշեանի արդարացի մերժումին վրայ՝ կը պատահի ուսուցչաց գործադուլը, իբրեւ պատրուակ ունենալով Ուսուցչ. Ժողովի(?) դիւանի ընտրութեան չնչին խնդիր մը, որուն ալ կը հետեւի աշակերտները վարժարան չղրկելու բողոքականը, որ սակայն յաջողութիւն չունենար՝ ըստ որում 1200ի մէջէն հազիւ 120 աշակերտներ միայն կը բացակայէին...։ Ինչ որ մեզի խորապէս ցաւ կը պատճառէ, սա՛ է թէ գաղթականներու գլխաւորներէն ոմանք և քահանայ մը այս շարժումին մասնակից գտնուած են, ինչպէս գրած էր «Ցուսաբեր»։ Միւս կողմէ կը լսենք թէ այս անկարգութեանց լուրը առնելուն պէս՝ Գահիրէէն Քաղ. Ժողովոյ ներկայացուցիչ Տ. Կ. Բէշեան և Դպրոցական Մասնախումբէն Տ. Յ. Գույումճեան Պոր-Սայիտ մեկնած են, ուր կը յուսանք թէ իրենց ներկայութիւնն յաջողած է խնդիրը մարել՝ օտար պաշտօնական և անպաշտօն շրջանակներու ականջը հասնելէ, անոնց առջեւ գաղթականներու բարի համբաւին վնասելէ և գուցէ նաև անոնց միջամտութիւնն հրաւիրելէ առաջ։

— Վերջին պահուն, Պոր-Սայիտի մեր թղթակցէն գոհութեամբ ստացանք եւ կարդացինք հետեւեալ հեռագիրը.

«Վարժարանի խնդիրը անկարեւոր է եւ կարգադրուեցաւ»։

... խմբագրապետ

Կուզամ ջերմապէս խնդրել որ հաճիք տեղ մը չնորհել հետագայ տողերուն Ձեր ազգօգուտ թերթին մէջ։

«Արեւ»ի 91րդ թիւին մէջ Գ. Գ. Թ.ի թղթակցութիւնը կարդացի, ուր Լսարանական Մասնախումբի մը մասին գրելով այդ «ժողովրդական» լսարանին իբրեւ մէկ անդամը կը ներկայացնէ զիս։ Ես ինքս իսկ չեմ գիտեր իմ Լսարանական Մասնախումբի անդամ ըլլալս, ո՞ւր մնաց Գ. Գ. Թ.։ Ուստի կուզամ յայտարարել թէ ես ո՛չ մէկ կերպով մասնակցած եմ Լսարանին և ո՛չ մէկ յարաբերութիւն ունիմ լսարանական պարոններուն հետ։ Սխալ չի հասկցուիմ։ Լսարանի բարեմասնութիւնները կամ օգուտները չի գիտցողներէն և կամ անտեսողներէն չեմ։ Ընդհակառակը կը հաւատամ թէ Լսարանը շատ մը պակասներ ունի լրացնելիք մեր ժողովրդին մէջ, եթէ միակողմանի չընթանայ։ ՅԱԲԵԹ Մ. ԽՍԹԷՆՏԷՐԵԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Տիկնանց Յանձնախումբը (Գահիրէէ) շնորհակալութեամբ ստացած է Ատիս-Ապապայէն, Տէր Օննիկ Փափազեանի կողմէ, տեղւոյն ազգայնոց մէջ սպառած Հ. Կ. Խաչի վիճակահանութեան 190 տոմսերու իբրեւ փոխարժէք 527Ֆր. 25 սանդիմ, Բարիզի վրայ չէքով մը։

ԱԶԳ. ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

ՎԵՀ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՆՈՐ ԿՈՆԴԱԿ

Մանչեսթըրէն կը գրուի մեզ թէ Վեհ. Կաթողիկոսը Նոյմ. 29 թուակիր նոր կոնդակով մը, զոր ուղղած է արտասահմանի իր բոլոր թեմերուն, վերստին կը յիշեցնէ իր կողմէ նշանակուած Ազգ. Պատրիարքութեան պաշտօնն և կ'աւելցնէ թէ ամէն կարգի քաղաքական և այլ դիմումներու համար իր միակ ներկայացուցիչն է Վսեմ. Պօղոս փաշա Նուպար, որմէ զատ ուրիշ ոչ ոք իրաւասութիւն ունի ինքնագլուխ այդ կարգի դիմումներ և ձեռնարկներ կատարելու։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՊԱՍՏԸ

Անգլիական թերթերէն կը տեղեկանանք՝ թէ ի նպաստ Հայերու Լոնտոնի Լորտ Քաղաքապետին բացած Հիմնադրամը մինչեւ Նոյ. 25ը հասած է 14,000 անգլիական ոսկիի։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի։

Օդեսսայից հաղորդում են, որ նահանգական դատարանը ստացել մի շարք գործեր Թուրքահպատակ հայերի գոյքերին վերջ դնելու մասին։ Միջնորդութիւն է յարուցվում դադարեցնել այդ գործերի քննութիւնը, ի նկատի ունենալով մինիստրների խորհրդի այն բացատրութիւնը, թէ Թուրքահայերի վրայ չեն տարածվում Ռուսաստանի դէմ կռուող պետութիւնների հպատակների համար որոշված սահմանափակումները։

(Մշակ)

Ի նպաստ Պոր-Սայիտի Հայ գաղթականներուն կազմուած վիճակահանութեան մասնախումբը կը խնդրէ մենէ ծանուցանել թէ՝ ամէն անոնք որ կը փափաքին նպաստել այս բարեգործական ձեռնարկին ու միեւնոյն ժամանակ ծանուցուած ամենակարեւոր պարգեւներուն տանըր ունենալ մերձակայ տարեգլխուն առթիւ՝ պարտին շտապել գնելու տոմսերը որոնք ի մօտոյ ամբողջովին սպառած պիտի ըլլան, զի ամենամեծ խնդրանք կայ արդէն։

Տոմսերը կարելի է գտնել Մուսնի մեծ ծաղկավաճառին մօտ, Շէրիֆ փաշա փողոց։

Տոմսին գինն է 10 ղրշ. եգ.։ Կան տասը պարգեւներ որոնց հինգը արժեթղթեր, (առաջին պարգեւը երկու օպլիկասիօն Քրէտի Ֆոնսիէ), ու հինգ պարգեւ՝ արժէքաւոր առարկաներ։

Մասնախումբը իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տեարք Ժ. Զրքճիի ու Եղ. Քիւրքի որոնք թանկարժէք նուէրներ ըրած են ի նպաստ այս վիճակահանութեան։

Տիկնանց մասնախումբին ցանկին մէջ զոր հրատարակած էինք՝ պէտք է կարդալ նաև Տիկ. Տ. Կամսարականի։

ԿԱՂԱՆԴԸ

Կը մօտենայ Կաղանդը յորում աշխարհի երջանիկները սովոր են նուէրներով ուրախացնել իրենց սիրելիները։ Բայց Հայերուս համար Կաղանդը չունի այս տարի իր հրապոյրը և տօնական հանգամանքը, երբ գիտենք թէ անդին հազարներ ու հազարներ մեր եղբայրներէն՝ հալածուած, մերկ ու անպատսպար՝ արհաւիրքի ու հոգեվարքի սեւ կաղանդը կուլան։

Օգնե՛լ անոնց, ահա բախտէն նպաստաւորեալ եգիպտահայուն միակ վայելուչ տօնախմբութիւնը Կաղանդի։

Աղեքսանդրիոյ Հայ. Կարմիր Խաչը շնորհակալութեամբ պիտի ընդունի բարեսէր ազգայիններու կողմէ փոխան կաղանդի նուէրներու իրեն հասցուած նուիրատուութիւնները, զանոնք գործածելու համար վերոյիշեալ բազմակարօտ աղէտակիցներու օժանդակութեան, իր նպատակի սահմանին մէջ։

Աղեքսանդրիոյ Հայուհեաց Կարմիր Խաչին փոխան կաղանդի նուէրներ.

Ա. ցուցակ. Տիկնայք՝ Մ. Իփէկեան 500, Զ. Փափազեան 100, Զ. Տամատեան 100, փոքրիկն Շուշան և Նուարդ Սէֆէրեան 100ղրշ.։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Սերպիական ճակատէն

Բարիզ, 7.— Զօր. Պէրթօ, «Բըթի Ժուռնալ»ի մէջ հետեւեալ հաշիւը կ'ընէ. Իտալացւոց 100,000նոց ուժին և Սերպերուն հանգստացած, զինուած և պարենաւորուած 2էն 300,000 կռուողներուն հետ միասին՝ Դաշնակիցները մէկ քանի ամիսէն 700,000 հոգի պիտի ունենան Պալքաններու մէջ, իրենց համախորհուրդ ծրագրին գործադրութեան համար։

Աթէնք, 8.— Ֆրանս. զինուորները Տէմիր Գափուի մէջ կեդրոնացած իրենց դիրքերը պաշտպանեցին Պուլկարական յարձակմանց դէմ։ Աժ. Հէլ.

Լոնտոն, 6.— Պուլկարիոյ Ֆէրտինանտ Թագաւորը Նիշ հասաւ և Սերպիոյ գահաժառանգ իշխանին պալատը իջաւ։

Լոնտոն, 6.— Ռուսիոյ Զարը՝ Գարատաղի Նիքօլա Թագաւորին ուղղած իր մէկ նամակին մէջ կ'ըսէ թէ Ռուսիա երբեք չպիտի թոյլատրէ որ Սերպիա ոչնչանայ։ Սերպիան փրկելու ծրագիրները արդէն գծուած են։ Մօք.

Աթէնք, 8.— Ավօզարքօյի, Տէմիրքաբուի և Քութարինոյի մէջ Ֆրանս. զինուորները բազմաթիւ Պուլկար յարձակումներ ետ մղեցին ծանր կորուստներ պատճառելով անոնց։ Հ.

Աթէնք, 8.— Մանասթըր գրաւուած է Աւստրօ-Գերմաններէ և Պուլկարներէ բաղկացած խառն ուժի մը կողմէ, բայց քաղաքին կառավարութիւնը Գերման իշխանութիւններուն ձեռքն է։

Լոնտոն, 8.— Պուլկար պաշտ. տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ Պուլկար զինուորները Բրիզրէնէի հարաւ-արեւմտ. կողմը Քալանտայի մէջ պարտութեան մատնած են Սերպերը։ Պուլկարները մեծ աւար մը գրաւած են որուն մէջ է նաև արքայական կառք մը։ Մօք.

Լոնտոն, 6.— Պուլկարները Վալանտօվօյի ճակատին վրայ կը շարունակեն յամառ կռիւներ մղել։ Թշնամոյթանձնութիւնը մասնաւորապէս ուժգին է Տէմիր-Գաբուի մէջ։ Միւս կողմէ կ'իմացնեն թէ ճակատին վրայ երկու գերման զօրաբաժին հասնելով սկսած է Պուլկար յարձակումներուն մասնակցիլ։ Այսուհանդերձ Դաշնակիցները յաջողած են դիւրութեամբ ետ մղելու թշնամի յարձակումները, մինչեւ օժանդակներ անդադար կը շարունակեն Սելանիկ ցամաք ելլել։

ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ ԾՈՎԵԶՐԻՆ ՎՐԱՅ

Լոնտոն, 8.— Աւստր. յածանաւ մը և ընդծովեայ մը Սան Ճիօվաննի-տը-Մէտուան ռմբակոծելով, Փօյանայի բերանը իտալական շոգենաւ մը և յունական նաւ մը, ինչպէս նաև 10 առագաստանաւեր ընկղմած են։ Մօք.

Լոնտոն, 10.— Ծովակալութիւնը պաշտ. զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ Աւստրիացիք Սան Ճիօվաննի-տի-Մէտուայի մէջ 2 պզտիկ նաւ և մէկ քանի առագաստանաւ ընկղմած են։ «Ֆրէյնէլ» ընդծովեան զոր Աւստրիացիք ընկղմած ըլլալ կը յաւակնէին՝ յարձակում կրած ատեն արդէն խրած էր։ Մօք.

ԳԱՐԱՏԱՂԻ ՄԷՋ

Լոնտոն, 8.— Գարատաղցիք Ժաւիքայի և Մաթարէժայի մէջ Աւստրիացիները ետ մղեցին։ Մօք.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Լոնտոն, 7. Ռումանիա դրօշի տակ կը կանչէ 1917 և 1918 կարգերու զինուորցուները։ Մօք.

Արեւմտեան ճակատէն

Լոնտոն, 8.—Պաշտ. զեկոյցը կ'իմացնէ թէ Գերմանացիք ստիպուած են Իզէրի վրայ իրենց կառուցած ամրութիւնները լքել, Պելճիքացիներու կողմէ այդ շրջանին հողամասերը ջրով ողողուած ըլլալուն հետեւանքով։ Մօք.

Բարիզ, 8.— Ֆրանս. օդանաւ մը 10,000 ոտք բարձրութեան մը վրայ Գերման օդանաւի մը վրայ յարձակում գործելով 20 մեթր հեռաւորութենէ մը զայն ռմբակոծեց։ Գերման օդանաւը բոցերու ճարակ ըլլալով պայթեցաւ և երկու օդանաւորդները մեր դիրքերուն վրայ ինկան։

Լոնտոն, 8.— Նորագոյն տեղեկութիւններ կը ծանուցանեն թէ Գերմանացիք զինուոր կը կեդրոնացնեն արեւմտեան ճակատին վրայ։ Անթէլ հեռագրով ստացուած գերման պաշտ. զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Գերմանացիք Շամբանըի մէջ Սուէնի հիւսիսակողմը 500 եարտա խրամներ գրաւած և մէկ քանի գերիներ բռնած են։ Աստ հակառակ Ֆրանս. պաշտ. զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Ֆրանսացիք հակայարձակում գործելով Գերմանացւոց յաղթած են։ Կռիւները կը շարունակուէին կորսուած հողամասը վերագրաւելու համար։ Մօք.

ԴԱՇՆԱԿԻՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Բարիզ, 8.— Դաշնակից Պատերազմ. Խորհուրդին նախագահեց Զօր. Ժոֆըր. Ներկայ կը գտնուէին Ռուսիոյ կողմէ Զօր. Ժիլինսքի, Անգլիոյ կողմէն Մարաջախտ Ֆրէնչ և բրիտ. բանակին ընդհանուր սպայակոյտի պետ տեղակալ Զօր. Արչիպալտ Մըրրէյ, Իտալիոյ կողմէն Զօր. Բօռռօ, Սերպիոյ կողմէն Զօր. Սթէֆանօվիչ ու Պէլժ և Ճարոն բանակներուն ներկայացուցիչները։ Հ.

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՋՐՈՅՑՆԵՐ

Ամսթերտամ, 8. — Կոմս Արասի խօսելով Հունգարիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ յայտարարեց թէ Ֆրանսայի վարչապետին յայտարարութեանէն և Բրիտ. Երեսփ. Ժողովին մէջ արտասանուած ճառերէն վերջ քիչ հաւանականութիւն կայ հաշտութեան կնքման մասին։ Աւելցուց թէ թշնամիները չեն ուզեր ճանչնալ պատերազմին ներկայ արդիւնքները։ Ռ.

Տարտանէլի մէջ

Լոնտոն, 7.— Բարիզէն պաշտ. զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Ֆրանս. օդանաւեր Կէլիպօլուի բանակատեղիները ռմբակոծած են։ Մօք.

Լոնտոն, 6.— Գերմանացիք խոստացած են ամէն շաբթու երկու կառախումբ պարենք Պոլիս ղրկել։ Մօք.

Լոնտոն, 8.— Աթէնքէն կ'իմացնեն թէ Թրքական Մօզօմիա(?) կղզիին մէջ խռովութիւններ ծագած և 200 Թուրքեր փախուստ տուած են։ Մօք.

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ

Լոնտոն, 6.— Կ'իմացնեն թէ Մարաջախտ Ֆօն-տէր-Կօլց փաշա Միջագետքի մէջ գործող Թրքական բանակներու հրամանատարութիւնը ձեռք առած է։

Լոնտոն, 8.— Բրիտ. կառավարութիւնը պաշտ. զեկոյց մը հրատարակեց ըսելով թէ Զօր. Թաունզհէնտի բանակը օգնազօրք ստացած է և վիրաւորներու վիճակը գոհացուցիչ է։ Մօք.

Արեւելեան ճակատէն

Բեթրոկրատ, 7. — Տվինսքի շրջանին մէջ գերման ծանր հրետանին անարդիւն կերպով ռմբակոծեց Ռաֆալովքայի հարաւակողմի մեր խրամները։ Մեր հրետանին թշնամւոյն յարձակողականը կասեցուց։ Հ.

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՔ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Վաշինկթըն, 7.—Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն յառաջ կը բերէ Ամերիկայի Գերմանիոյ հետ ունեցած վէճը։ Դիւանագիտական խզում մը հաւանական կը նկատուի։ Ռ.

Վաշինկթըն, 8.— Կառավարութեան լուր տրուած է թէ Քայզէրը անձնապէս կը շահագրգռուի Քաբէթէն Պօյ Էտի և Ֆոն Բաբէնի վիճակով, որովհետեւ անոնք անձնապէս իր կողմէն ընտրուած էին։ Այսուհանդերձ յոյս կը տրուի թէ Քայզէրը անոնց յետս կոչումը պիտի հրամայէ։ Ռ.

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ

Վաշինկթըն, 7.— Կառավարչատունը լուր կ'առնայ թէ Սթանտարտ Օյլ ընկերութեան «Բէթրօլայթ» շոգենաւը Կրէտէի և Տրիպօլիսի միջեւ աւստրիական ընդծովեայի մը կողմէ ռմբակոծուած և նաւաստի մը վիրաւորուած է։ Ռ.

Նիւ-Եորք, 7. — Համէն սուրհանդակ մը կը յայտնէ թէ ամերիկեան «Բոմինիքատու» քարիւղաբարձ շոգենաւը Տրիպօլիսի բացերը ընդծովեայի մը կողմէ թորփիլահարուած է։ Ռ.

Վաշինկթըն, 8.— Համի Միացեալ-Նահանգաց դեսպանը ամերիկեան կառավարութեան կը ծանուցանէ թէ Սթանտարտ Օյլ ընկ.եան պատկանող «Բոմինիքատու» շոգենաւը բռնուած և անծանօթ նաւահանգիստ մը տարուած է։ Ռ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Արեւմտեան ճակատէն

ՊԱՏԵՐԱԶՄ. ՄԵԾ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Լոնտոն, 9. — (Մամուլի Վերատեսչութիւն) Սըր Էտ. Կրէյ եւ Լորտ Քիչնըր երէկ Բարիզ մեկնեցան՝ Ֆրանս. կառավարութեան հետ խորհրդակցելու համար։ Ռ.

Բարիզ, 9. — Ռուս Ծովակալ Ռուսին, սպայակոյտի պետ, իր նաւային պաշտօնակցութեան հետ հոս հասաւ։ Այսօր կէսօրէ վերջ Դաշնակիցներու կազմած Պատերազմ. խորհուրդին ներկայ եղաւ։ Ռ.

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոն, 9. — Այս վերջին օրերուն ահագին բազմութիւն մը խուժեց դէպի զինուորագրութեան կեդրոնները։ Այսուհանդերձ երէկուան օրը միւս ամենը անցաւ։ Անունները արձանագրութեան յանձնուած պաշտօնեաները եւ բժիշկները չկրցան հասնիլ բոլոր դիմումները ընդունելու։ Կէս գիշերին զինուորագրութեան զանազան կեդրոններէն ստացուած հեռագիրներ կը յայտնեն թէ հարիւրաւոր եւ նոյն իսկ տեղ տեղ հազարաւոր նորագիրներ իրենց կարգին կ'սպասէին։ Պ. Ասքուիթ Երեսփ. Ժողովին պիտի առաջարկէ վաւերացնել մէկ միլիոն հոգիի եւս առումը։ Ռ.

Լոնտոն, 9.—Սըր Ճօն Սէյմըն ծանոյց Երեսփ. Ժողովին թէ շուտով արեւմտեան ճակատին գործողութեանց վերաբերեալ ամենօրեայ անգլ. վիճակացոյցեր պիտի հրատարակուին։ Ռ.

Լոնտոն, 8.—Անգլ. պաշտօնական վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ Նոյեմբեր ամսուն ներածմանց մէջ 16 միլիոն ոսկիի եւ արտածմանց մէջ 11 միլիոն ոսկիի յաւելում մը տեղի ունեցած է։ Ռ.

Տարտանէլի մէջ

Բարիզ, 9.— Ֆրանսացիք Տարտանէլի մէջ ռազմանիւթի մթերանոց մը օդը հանեցին։ Ռ.

Սերպիական ճակատէն

Բարիզ, 9.— (Պաշտ.) Արեւելեան բանակ.— Վերջին զեկոյցէն ի վեր Պուլկարները մեր ճակատին զանազան կէտերուն վրայ բուռն յարձակումներ գործեցին, որոնք բոլորն ալ ետ մղուեցան՝ թշնամւոյն համար խոշոր կորուստներով։ Կռիւը կը շարունակուի մեր Կրասէի կամրջագլխին դէմ, Վարտարի վրայ։ Հ.

Յունաստան

Սելանիկ, 9. — Յոյն ընդհ. սպայակոյտին անդամներէն երկուքը հոս հասան համաձայնութեան մը գալու համար անգլօ-ֆրանսական զինուորական իշխանութեանց հետ՝ Յոյն եւ Դաշնակից կառավարութեանց միջեւ կայացած կարգադրութեան վերաբերմամբ։ Ռ.

Արեւելեան ճակատէն

Բեթրոկրատ, 9. — (Պաշտ.) Ընդհ. Հրամանատարին սպայակոյտը կը հաղորդէ.

«Արեւմտեան ճակատին վրայ թշնամին փորձեց Տվինայի գետաբազուկէն անցնիլ՝ Իւքսքիւլի հարաւակողմը գտնուող կղզին մտնելու համար, սակայն ետ մղուեցաւ մեր հետեւակազօրաց հրացանաձգութեամբ։»

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique, Alex.

ՍԱԿԱՐԱՆ

10 Դեկտեմբեր 1915

ԲԱՄՊԱԿ		Բացում	Փակում
	Նոյ.		
	Յունուար	18 11]16	18 21]32
	Մարտ	18 29]32	18 7]8
	Նոյ.(1916)	18 3]16	18 5]32
ԲԱՄՊԱԿԻ ՀՈՒՆՏ			
	Դեկտ.-Յունվ.	110	110 20]40
	(2 ամիս)	112	112 25]40

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ		
Գրէտի Ֆօնսիէ	1886	Ֆր. 305.—
» »	1903	» 237.50
» »	1911	» 244.—
Ռումէլի Երկաթուղի		» 123.—
[illegible]		» 89.50